

نېچىرقان بارزانى و كۆربەندى دىپلوماسىيە ئەنتاليا 2024

موھەقق عادل عومەر، دكتورا لە سىستەمە سىياسىيەكان و مامۇستا لە بەشى سىستەمە سىياسىيەكان و سىياسەتى گشتى-زانكۆى سەلاھەددىن

سىيەمىن كۆربەندى دىپلوماسىيە ئەنتاليا 2024 (Antalya Diplomasi Formu - ADF) بە سەرپەرشتى سەرۆككۆماری تورکیا "رەجەب تەيب ئەردوغان" و بەھەماھەنگى وەزارەتى دەرەوہى تورکیا و بە بەشدارى 19 سەرۆكى و لات، 73 وەزىر، 57 نوینەرى نیودەولەتى و نىزىكەى چوارەزار و حەوت سەد كەسایەتى لە 148 و لاتى جیاوازی جیھان، لە یەكى نازارى سالى 2024 دەستى بە كارەكانى كرد. دروشمى كۆربەندى دىپلوماسىيە ئەنتاليا 2024 كە بۆ ماوەى سى پوژ بەردەوام بوو، برىتى بوو لە "پىشخستى دىپلوماسىيە لە قوناغى قەيرانەكاندا". بوارەكانى وەكوو جەنگ، تىرۆرىزم، كۆچى ھەرەمەكى، دۆژمنايەتى بىگانەكان، دژايەتى ئىسلام، مەترسىيە چاوەروانەكراوەكانى ژىرى دەسكرد، گۆرانى كەشوەوا، كارەساتە سروشتىيەكان و پەتاکان، جیاوازیيە كۆمەلایەتى و ئابورىيەكان و... گرنگترین ئەو بابەتانەن كە كۆربەندى دىپلوماسىيە ئەنتاليا 2024 دەیانخاتە روو. ئامانجى سەرەكى كۆربەندەكە ئامادەكردنى زەمىنەيەكى لەبار بوو بۆ دروستبوونی بیروبۆچوونی ھاوبەش بە مەبەستى دۆزینەوہى چارەسەرىكى ئاشتىيانە بۆ ئەو كیشە و گرفت و قەيرانانەى كە جیھان و ناوچەكە بەدەستىيەوہ دەنالینن.

"ھەينى" (۲۰۲۴/۲/۱) بەرپوژ نېچىرقان بارزانى سەرۆكى ھەرىمى كوردستان و بەرپوژ رەجەب تەيب ئەردوغان سەرۆككۆماری تورکیا، لە كۆربەندى دىپلوماسىيە ئەنتاليا (۲۰۲۴) لە تورکیا.

لەم بارودۆخە ناجیگیر و ئالۆزەى ئیستا، بانگھێشتكردنى سەرۆكى ھەرىمى كوردستان "نېچىرقان بارزانى"

بۇ بەشدار يىكردن لە كۆر بەندى دىپلۇماسىي ئەنتالیا 2024، پەيامىكى گىرنگە لە پىروى رۇل و پىگەى ھەرىمى و نۆدەولەتتى ھەرىمى كوردستان لە ھاو كېشە ناوچەى و نۆدەولەتتە كاندە. ھەرچەندە ھەرىمى كوردستان بەھۇى ئەو گۇشارە سىياسى، دارابى، ئابوورى و ئەمنىيانەوہ كە لەلەين ھىزە شىعەكانى عىراقەوہ دەستى پى كىردوہ بە بارودۇخىكى سەختدا تى دەپەرپىت، بەلام ھىچ كاتىك ناپىت ھەرىمى كوردستان بىئومىد بىت و خۇى تەسلىمى ئەمرى واقع بكات. بەنۆدەولەتتىكى كېشە و گىرنگەكانى ھەرىمى كوردستان، بەتايبەت لەم قۇناغەى ئىستادا، دەرچەىەكى گىرنگە بۇ دەربازبوون لەو گۇشار و ناھەقىيانەى كە لەلەين ھىزە شىعەكانى نىك تاران بەرامبەر ھەرىمى كوردستان دەكرىت. لەم چوارچىوہەدا دەكرى گىرنگى بەشدار يىكردنى نىچىرقان بارزانى لە كۆر بەندى دىپلۇماسىي ئەنتالیا 2024 لەم شەش خالەى خوارەوہدا كورت بكرىنەوہ:

يەكەم: سەرپراى پىشلىكردنى چەندان ماددەى دەستورىي سالى 2005 دەربارەى سىستەمى فېدرالى لە عىراق، بەلام تا ئىستا ھەرىمى كوردستان ھەولى ئەوہى داوہ كە پەرچەكردارى گۇشار و ناھەقىيەكان بە رىگەىەكى دىپلۇماسى وەلام بداتەوہ. ئەم ھەولە دىپلۇماسىيانەىش لەسەر ئاستەكانى ناوخۇ، ھەرىمى و نۆدەولەتتىن. بەشدار يىكردنى سەرۇكى ھەرىمى كوردستان لە كۆر بەندىكى كە تىايدا ھەول دەدرىت كېشەكان ئاشتىيانە چارەسەر بكرىن، پەيامىكى پروون و ئاشكرايە بۇ لایەنە سىياسىيە شىعەكانى عىراق و ولاتانى ناوچەكە و جىهان، كە ھەرىمى كوردستان لەگەل چارەسەر كىشەكانى تى لەگەل بەغدا بە شىوہەكى ئاشتىيانە و لە چوارچىوہى دەستورى عىراق.

دوہم: ئەنقەرە بە بانگھىشتكردنى سەرۇكى ھەرىمى كوردستان بۇ كۆر بەندەكە، بە شىوہەكى راستەوخۇ پالېستى خۇى بۇ قەوارەى دەستورىي ھەرىمى كوردستان دووپات كىردۇتەوہ. واتە بە شىوہەكى پروونتر، توركيا نايەوئىت رۇل و پىگەى “پارتى دىموكراتى كوردستان” لاواز بىت، چونكە ئەنقەرە “پارتى” بە ھاوپەيمانىكى ستراتىژىي خۇى دەبىنىت، كە بنەماى پەيوەندىيەكانيان لەسەر بەرژەوہندىي ھاوبەشى ھەردوو لا بنىات نراوہ.

سىيەم: پرسى ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستان، بابەتتىكى گىرنگى دىكە بوو، كە لە نىوان سەرۇكى ھەرىمى كوردستان و سەرۇككۇمارى توركيا لە چوارچىوہى كۆر بەندى دىپلۇماسىي ئەنتالیا 2024 باس كراوہ. سالىك زىاترە ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستان راوہستاوہ و لەم بارەىوہ بەرپىسانى توركيا راپان گەياندووہ كە توركيا ئامادەى بۇ دەستپىكردنى ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستان. بەلام ئەوہى تا ئىستا پىرۇسەكەى وەستاندووہ، كىوومەتى فېدرالى عىراقە؛ ھۇكارەكەشى بە ئەگەرىكى زۆرەوہ دەگەرپىتەوہ بۇ گۇشارەكانى تاران، چونكە تاران بە ھىچ شىوہەك لەگەل ئەوہدا نىيە ئەنقەرە لە كەرتى نەوت لە عىراق و ھەرىمى كوردستان وەبەرھىنان بكات، جا چ بە شىوہى گەران و دەرھىنان، يان بەبازار كىردنى نەوت و غازى عىراق و ھەرىمى كوردستان بىت. ئەنقەرە ئەگەر گۇشارەكانى بۇ سەر بەغدا زىاتر بكات، ئەوہ لەوانەى بە ئەگەرىكى زۆر پىرۇسەى ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستان دەست پى بكاتەوہ و قۇناغىكى نوئى ئەم پىرۇسەى دەست پى بكات، چونكە توركياش بەھۇى راگرتنى پىرۇسەكەوہ زىانى زۆرى بەركەوتووہ. پى دەچىت لە چاوپىكەوتنە دووقۇلپىكەى سەرۇكى ھەرىمى كوردستان و سەرۇككۇمارى توركيا، بەجدى باس لەم بابەتە كرابىت.

جگە لەمە پىويستە ئەوہىش لەبەرچا و بگىر كە ئەنقەرە ھەردەم رۇلى گىرنگى ھەبووہ لە پىرۇسەى ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستان؛ تەنانت لە سەرەتاي دەستپىكردنى پىرۇسەكەوہ تا وەستانى لە

سالی پابردوو. به غدا هیچ کاتیک رازی نه بووه نه وتی ههریمی کوردستان به بی کۆنترۆل و پهزامه ندیی خوی هه ناردده بکریت، بۆیه ده کریی دواى ئەم قۆناغه، جا یان له ریگه ی زیادکردنی گوشاره کان بۆ سه ر به غدا، یانیش به شیوه ی گرتنه به ری ریگه چاره یه کی تر بۆ ده ستی پکردنه وه ی هه ناردده ی نه وتی ههریمی کوردستان به شیوه یه کی فه رمی یا خود نافه رمی بکریت. و اتا پی ده چی ت ئەنقه ره و هه ولیر نه توانن زیاتر چاوه پری گوشاره کانى به غدا بکه ن له م بابه ته که به پالپشتی تاران ه وه ده کریته سه ر ههریم و، پیشهاته کان به ره و ئاراسته ی ده ستی پکردنه وه ی هه ناردده ی نه وتی ههریمه له ئایینده یه کی نزیك و، ده توانین ئەم سه ردانه ی سه رۆکی ههریمیش بۆ ئەنتالیا به ههنگاو یکی جددی دابننن له م بواره دا. بۆیه پیشبینی ده کریت له سه ردانه چاوه پروانکراوه که ی ئەردۆغان بۆ عیراق له دواى ههلبژاردنی شاره وانیه کانى تورکیا، کرانه وه یه کی به رچا و له بابه تی هه ناردده کردنه وه ی نه وتی ههریمی کوردستان به دی بکریت.

چواره م: هه ولیر له ماوه ی ئەم چه ند ساله ی دوا ییدا پرو به پرو ی چه ندان هیرشی درۆنی و مووشه کی بۆته وه، که له لایه ن ئیران و هیزه پروکسیه کانیه وه ئەنجام ده درین. و اتا هه ولیر بۆته ئامانجی کی راسته وخوی تاران؛ ههریمی کوردستانیش هه ول دده ات ئەم کیشه یه به ریگه یه کی دیپلوماسی چاره سه ر بکات و کار بۆ ئەوه ده کات بارودۆخه که له مه زیاتر ته شه نه نه کات. بۆیه له نیوه ندی دۆزینه وه ی چاره سه ره کان به ریگه ی ئاشتییانه له چوارچیوه ی کۆر به ندی دیپلوماسی ئەنتالیا 2024، ههریمی کوردستان له سه ر به رزترین ئاست- که “سه رۆکی ههریم” ه- له م کۆر به ندی به شدار بووه و، به م شیوه یه ییش دووپاتی کردۆته وه له ئاماده یی ههریم بۆ چاره سه رکردنی کیشه کان به ریگه ی دیالۆک و به شیوه یه کی ئاشتییانه.

نیچیرقان بارزانی له دووتوی چاویکه وتنه کانى له گه ل سه رکرده و به پرسانى ولاتان له کۆر به نده که، جه ختی له سه ر بابه تی سه قامگیری و به رقه رارکردنی ئاسایشی عیراق و ناوچه که و جیهان کردوه؛ ئەمه ییش په یامی کی پروونه بۆ تاران له لایه ن سه رۆکی ههریمه وه که وا ئیمه هه موو کاتیک ئاماده ین به ریگه ی دیالۆگ و دانوستان و به شیوه یه کی ئاشتییانه هه موو ئەو گرفت و کیشانه ی هه ن، چاره سه ر بکه ین.

پینجه م: “پروژه ی ریگه ی گه شه پیدان” که پروژه یه کی ستراتژییه، تورکیا به عیراق ده به ستیته وه و ئەم پرپروه بازرگانیه ماوه ی گه یاندن و گواسته وه ی که لوپه له کان به راورد به ریگه به رده سه ته کانى دیکه کورتر ده کاته وه. ئەنقه ره زۆر جه خت له سه ر جیه جیکردنی ئەم پروژه یه ده کاته وه. بۆ سه رکه وتنی ئەم پروژه یه ییش هه ردوو لا (عیراق و تورکیا) پیوستیان به هه ماههنگی و یارمه تی ههریمی کوردستان ده بی ت، به تایبه ت له پرووی پاراستنی ئاسایشی پروژه که. بۆیه سه ردانه که ی سه رۆکی ههریمی کوردستان بۆ ئەنتالیا له م پروه یشه وه پیگه و گرنگیه کی تایبه تی هه یه.

له کۆبوونه وه دووقۆلییه که ی نیچیرقان بارزانی و ئەردۆغان جه خت له سه ر جیه جیکردنی ئەم پروژه یه کراوه ته وه و، به مه ییش ئەنقه ره په یامی ئەوه ی به به غدا گه یاندوو، که ئەم پروژه ستراتژییه به بی هه ماههنگی و یارمه تی ههریمی کوردستان سه خته سه ر بکه ویت. هه ر له م چوارچیوه یه دا عیراق و تورکیا ریک که وتوون له سه ر کردنه وه ی نووسینگه یه کی هاوبه ش به مه به ستی به دوا داچوونی پروژه ی ریگه ی گه شه پیدان. ئەم ههنگاوه ییش ئەوه ده رده خات که تورکیا زۆر به جددی کار له سه ر جیه جیکردنی ئەم پروژه یه ده کات. به شدار پییکردنی ههریمی کوردستانیش له م پروژه یه دا له پرووی ئابووری و دارایی و سیاسیه وه ههنگاو یکی گرنگ و ستراتژییه.

شەشەم: لایەنی ئەمەنی و پاراستنی سەقامگیریی ھەردوو لا بابەتیکی تر بوو لەو بابەتەنەیی کە لە سەردانەکەیی سەرۆکی ھەریمی کوردستان بۆ ئەنتالیا خرایە بەر باس. ئەنقەرە چەندان سالی بە دەست بابەتی بوونی چەدارانی پەکەکەو لەسەر خاکی عێراق و ھەریمی کوردستان، دەنالیئیی، بۆیە لە ھەر کۆبوونەووەییکی دووقۆلیدا کە لە نیوان بەرپرسیانی تورکیا و عێراق و ھەریمی کوردستان ئەنجام بدریئ، ئەو بەبێ یەک و دوو ئاماژە بە پرسیی چالاکییەکانی پەکەکە دەکریئ لە عێراق و ھەریمی کوردستان. بەھۆی ئەوھیی کۆر بەندی دیپلۆماسیی ئەنتالیا 2024، ئامانجە سەرھەکییەکەیی بریتییە لە گەران بە دوای رێگە دیپلۆماسییەکان بۆ چارەسەرکردنی کیشە و گرفتەکان، بۆیە لە نیوھندی چاوپیکەوتنە دووقۆلییەکان ئاماژە بە رێگەکانی چارەسەرکردنی دیپلۆماسیی و ئاشتییانە بۆ ئەم پرسەیش کراوہ. ئەم ھەنگاوی تورکیاش بەبێ ھەماھەنگیی ھەریمی کوردستان سەرکەوتوو نابئیئ.

شەممە” (۲-۳-۲۰۲۴) بەرپرسی نیچیرقان بارزانی سەرۆکی ھەریمی کوردستان و بەرپرسی یاشار گولەر. ”وہزیری بەرگریی تورکیا، لە کۆر بەندی دیپلۆماسیی ئەنتالیا (۲۰۲۴) لە تورکیا

دەستووری عێراقیش رێگە بە هیچ لایەن و گروویپیی چەدار نادات بۆ ھێرشکردنە سەر ولاتانی دراوسیی عێراق. واتە لە چوارچیوھیی دەستووری عێراق، دەکریئ ھەریمی کوردستان ھاوکاریی ولاتانی دراوسیی بکات لە ڕووبەر و بوونەوھیی ئەو گروویپە چەدارانەیی کە لە خاکی ھەریمی کوردستان و عێراقەو ھێرش دەکەنە سەر ولاتانی دراوسیی. ئەم جۆرە چاوپیکەوتن و بەشداریکردنە لەم جۆرە کۆر بەند و کۆنفرانسانە لەسەر ئاستی نیوھولەتی و ھەریمی، زۆر گرنگ بۆ ئەوھیی لایەنەکان زیاتر ھەماھەنگیی یەکتەر بکەن لەسەر بنەمای بەرژوھەندیی بالایی سەرچەم لایەنەکان و، دەکریئ چاوپیکەوتنی نیچیرقان بارزانی و یەشار گولەر و ہزیری بەرگریی تورکیا لەم چوارچیوھییەدا ھەلسەنگاندنی بۆ بکریئ.

لە کۆتاییدا دەبێ ئەمە بەردەوام لەبەرچاوی بگریئ کە ھەریمی کوردستان، بەتایبەت لە قوناعی ئیستادا، پەيوەندییە دیپلۆماسییەکانی خۆی لەگەل ولاتانی جیھان لە بەرزترین ئاست رابگریئ و بە هیچ شیوہییەک هیچ ھەنگاویک نەئیئ کە زیان بەم پەيوەندییانە بگەییئ، چونکە تاکە دەرچەیی ھەریمی کوردستان بۆ

پرزگار بوون له گوشاری لایه نه سیاسییه شیعه کان و تاران بریتییه له پهره دان بهم ههول و په یوه ندییه دیپلوماسیانه ی که له ماوه ی رابردودا له گه ل ولاتانی جیهانی بهستویه تی؛ چونکه ئیستا دهتوانین بلین: دۆستی کورد ته نیا چیاکان نین، به لکوو له پال چیاکان، دۆستی هه ریمی و نیوده وه تیشی هه ن.